

Asia: VN/10164/2019

Lausuntopyyntö vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän ehdotuksesta hallituksen esitysluonnokseksi lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esitetään lisättäväksi uusi 2 momentti pykälään 4 a § Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Selkiyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin rajoavien rajoitusten rajanvetoa? Jos ei, miten säännöstä tulisi muuttaa?

Kyllä pääosin.

Ei selkiytä riittäväällä tavalla. Edelleen rajanveto hyväksyttävän kasvatuksen ja rajoittamistoimien osalta jää epäselväksi ja tulkinnanvaraiseksi. Pykälä ei tuo selkeitä vastauksia arjen hoito- ja kasvatustyöhön ja edelleen lain tulkinta ja soveltaminen aiheuttaa työntekijöille haasteita. Lain tulkintaa ja soveltamista on selkiytettävä. Käytännön työssä tarvitaan valvovalta taholta tullutta selkeää ohjeistusta lain tulkintaan. Ongelmana on valvovien viranomaisten ristiriitaiset ohjeet lain tulkinnasta ja soveltamisesta.

Ohjaus ja valvontatyöhön tarvitaan myös lisää resursseja, että valvovan viranomaistahon rooli voisi painottua yhä enemmän ohjaavaan työhön. Vastuu toiminnan selkeästä ohjauksesta kuuluu julkiselle vallalle. Viranomaistahojen on osaltaan, työnantajan veloitteen lisäksi, osallistuttava lastensuojelun työntekijöiden kouluttamiseen ja valmiuksien lisäämiseen, toteuttaa lain hengen mukaista lastensuojelutyötä, huomioiden erityisesti rajoitusten käytön edellytykset ja ylipäättään sijaishuollon osaamisen vahvistaminen. Yksiköissä odotetaan aluehallintovirastojen, kuntien sekä sosiaalityöntekijöiden seuranta-, valvonta- sekä ohjaustyötä, joka edellyttää riittäviä resursseja.

2. Esitetään säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoituksen ja asiakasmäärän lakisääteinen rajaaminen on kannatettavaa ja välttämätöntä, että sosiaalityön on laadukasta ja asiakkaiden oikeusturva toteutuu. On erittäin hyvä, että asiakasmitoituksella pyritään turvaamaan sosiaalityöntekijöiden työn edellytykset sekä helpottamaan työn kuormittavuutta. Näin pystytään vaikuttamaan työn laatuun, sisältöön ja vaikuttavuuteen. Huomioitava on kuitenkin se, että asiakkaat ovat vaativuudeltaan

erilaisia, myös ajankäyttötarpeiltaan. Asiakasmitoituksen lisäksi täytyy myös selkeästi olla kirjoitettuna sosiaalityöntekijän velvoitteet sekä mahdollistaa aika velvoitteiden hoitamiseen, että lasten oikeus omaan sosiaalityöntekijään ja yhteistyöhön mahdollistuu. Sijahuollon sosiaalityöntekijällä on oltava aikaa tavata lasta ja hänen perhettään, tehdä arviointia ja päätöksiä koko sijaishuollon ajan. Sosiaalityöntekijöillä on oltava aikaa tehdä myös sijaishuollon palveluita tuottavan yksikön kanssa kiinteää yhteistyötä lapsen asioissa, että saataisiin aikaa vaikuttavuutta ja lapsen kuntoutuminen, kotiutuminen ja perheen jälleenyhdistyminen.

Asiakasmitoitus ei yksin takaa lastensuojelulaissa säädettyjen tehtävien toteutumista, koska asiakkaiden haasteet ovat monimutkaistuneet ja sijaishuollossa olevien asiakkaiden määrät ovat kasvussa. Huomioon otettavaa on myös sosiaalityöntekijöiden ajankäyttövaatimus hallinnollisiin ja juridisiin tehtäviin sekä verkostotyöskentelyyn. Mitoitusta on arvioitava jatkossa ja sitä on tarpeen mukaan alennettava, mikäli mitoitus halutaan asettaa tasolle, joka mahdollistaa laaja-alaisen sosiaalityön vaatiman ajan. Ajankäytössä on myös huomioitava jatkossa rajoituspäätösten tekemistä koskevat sosiaalityöntekijän velvoitteet, jotka osaltaan vaativat aikaa.

Ennaltaehkäisevät ja kevyemmät palvelut eivät tällä hetkellä toimi suunnitellulla tavalla lainsäädännöllisestä ohjauksesta huolimatta. Avohuollon tukitoimilla ei nykyisin kyetä ehkäisemään lapsen hoidon ja tuen järjestämistä kodin ulkopuolella. Avohuollon tukitoimille on määrättävä tavoitteet, intensiteetti ja kesto.

Suuri ongelma on sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus ja erityisen vaikea tavoitettavuus, jotka tekijät haittaavat laadukkaan ja lainmukaisen lastensuojelutyön toteutusta niin kunnissa kuin yksityisissä laitoksissa. Laitosten kannalta on erityisen huolestuttavaa se, että aina ei ole tiedossa muutostilannetta tai sitä kuka toimii lapsen sosiaalityöntekijänä sosiaalityöntekijän vaihduttua. Näin voi olla jopa pitkiä aikoja, joka johtuu sosiaalityöntekijöiden vaikeasta saatavuudesta ja jatkuvasti avoimena olevista rekrytoinneista. Lastensuojelun laatu kärsii tästä ja asioita jää hoitamatta. Lakisääteinen mitoitus ei paranna tilannetta, ellei alan työvoiman saatavuus parane, työhön sitoutuminen ja työssä viihtyvyys lisäänty. Sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoituksesta säättäminen ole siis yksin riittävä toimenpide. Lain perusteluissa esitetty tavoite, että asiakasmitoituksella pyritään takaamaan, että sosiaalityöntekijällä on aikaa paneutua lasten ja nuorten tarpeisiin ja tunnistaa nykyistä tarpeet nykyistä aiemmin sekä etsiä niihin parhaiten vastaavien keinoja ja palveluita, on oikea.

Lastensuojelun valvontaa tulee toteuttaa nykyistä tasapuolisemmin niin yksityisellä kuin julkisella sektorilla sekä seuraamusten laiminlyönneistä tulee olla yhdenmukaisia palveluiden tuottajista riippumatta. Valvonta ei saa asettaa eriarvoiseen asemaan yksityistä ja julkista sektoria. Valvonnan tulee painottua oh-jaukseen/ preventiiviseen valvontaan.

Julkisten ja yksityisten palveluiden tulee olla tasavertaisia lupamenettelyn osalta.

3 a. Vastaavatko 15 §:n täsmennykset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

3 b. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

On erityisen tärkeää, että lapsen oikeus oikea-aikaisiin ja tuentarpeenmukaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja erityispalveluihin turvataan lainsäädännöllä. Lapsella ja hänen vanhemmillaan tai huoltajillaan, on oltava oikeus moniammatillisiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin tuen tarpeidensa mukaisesti.

Täsmennykset vastaavat pääosin tavoitetta, kunhan huolehditaan siitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon resurssit ovat riittävät tarpeeseen nähden.

Lasten ja nuorten oikeus tarvitsemiinsa palveluihin ei tällä hetkellä toteudu.

Sekä kuntien että yksityisten laitosten lapsille on mahdollistettava määrällisesti riittävät ja oikea-aikaiset erikoissairaanhoidon palvelut, pelkkä lainsäädäntö ei riitä. Erityisesti psykiatristen palveluiden saatavuus ja poliklinikka-aikojen saaminen, ovat maamme eri alueilla erilaista aikataulullisesti. Joillakin alueilla tilanne on hankalaa ja jonotusajat todella pitkiä. Tarvetta psykiatrisille palveluille on erityisesti nuoren tilannetta vakiinnutettaessa, mutta myös pitkäkestoisesti sijaishuollon aikana. On liian helppoa mennä palveluiden vaikean saatavuuden takia vakuuttamaan, että osa ongelmista ratkeaa asettumisen myötä. Edellä mainitun seurauksena hoitoon pääsemiseen saattaa kulua pitkä aika. Psykiatrissa osaamista tarvitaan sijaishuollon tueksi haastavien ja psyykkisesti oirehtivien lasten kuntouttamiseksi. Liian usein sanotaan lapsen olevan jo hoidossa, kun hänet on sijoitettu lastensuojeluyksikköön lastensuojelullista syistä. Sijaishuolto ei ole lapselle psykiatrisen hoidon korvike, vaan jokaisella lapsella on oikeus oikea-aikaiseen ja oikeanlaiseen tukeen tarpeittensa mukaisesti.

Lastensuojelulaitoksissa painotetaan työntekijöiden valinnassa sosiaalialan osaamista, myös yksikön profiilinmukaista osaamista. Pyrkimyksenä on saada sijaishuoltoon rekrytoituksi myös psykiatrisia osaajia. Psykiatrinen osaaminen on kuitenkin eri tasoista kuin terveydenhuollossa, eikä näin ollen voi korvata lapsen oikeutta tarvitsemiinsa terveydenhuollon palveluihin. Suuria haasteita on myös lastensuojeluyksiköiden psykiatristen osaajien rekrytoinneissa, kun psykiatristen sairaanhoitajien koulutusta ei ole tarjolla. Tämä pitäisi huomioida terveydenhuollon koulutussisällöissä/ suuntautumisopinnoissa.

Psykiatristen osastojen paikkojen vähentäminen näkyy arjessa ja hoitajaksojen pituuksissa. Resurssija tulee lisätä erityisesti lasten ja nuorten psykiatriseen avo- ja laitoshuoltoon. Lastensuojelulaitokset eivät tuota tai korvaa terveydenhuollon palveluita lapsille, vaan sijoituksen taustalla ovat aina lastensuojelulain mukaiset perusteet. Sijoitusta ei saa koskaan käyttää keinona korvaamaan terveydenhuollon palveluita, kuten valitettavasti on käynyt. Lapsia on jouduttu sijoittamaan siksi, että lasten psykiatrista osastohoitoa on jouduttu odottamaan.

Myös muut kuin lasten psykiatriset haasteet ja niiden hoitaminen, tulee huomioida oikea-aikaisesti. Positiivista on se, jos lapselle turvataan myös hänen tarvitsemansa vammaispalveluiden saaminen viivytyksettä. Myös päihdepalvelut tulee mainita selkeämmin, koska yhä useammilla lastensuojelun asiakkaila on myös tarvetta päihdepalveluihin.

4. Ehdotuksessa esitetään säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta voimassa olevan lastensuojeluasian vireille tulon sijaan. Tavoitteena on, että tämä vahvistaisi sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin ensisijaisuutta. Onko ehdotettu sääntely tarkoituksenmukainen asetetun tavoitteen kannalta?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4

On hyvä, että määritellään lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulo, voimassa olevan lastensuojeluasian vireille tulon sijasta.

Lapsen lastensuojelulain mukaisten palveluiden ja tukitoimien tarpeen selvittely tulee arvioida yhdessä lapsen ja hänen läheistensä kanssa ja palvelutarpeet tulee määritellä asiakeskeisesti.

Palvelutarpeen arvioinnin parantaminen on tarpeen myös lastensuojelussa, jotta oikea sijoituspaikka ja kuntoutus voidaan toteuttaa. Lastensuojelussa on tärkeää, että palvelut toteutetaan lapsen ja hänen perhetilanteidensa mukaisesti yksilöllisesti.

5. Ehdotuksessa esitetään lastensuojelun asiakkuuden päättymisestä säätämistä. Mitä käytännön vaikutuksia tällä säätelyllä olisi?

Ehdotus on kannatettava.

Yleisesti on tärkeää, että asiakkuuden alkaminen ja päättymisen on määritelty selkeästi. Tämä selkiyttää lapsen tilannetta ja työn suunnitelmallisuutta, joka on tärkeää myös asiakkaiden oikeusturvan kannalta. Käytännössä tällä hetkellä avohuollon asiakkuuden alkupää on loppupäätä selkeämpi ja tähän on saatava selkiytys. Asiakkuuden päättymisen säätäminen sekä päätöksen kirjaaminen lasta koskeviin asiakirjoihin, selkiyttää tilannetta. On hyvä, että asiakas saa päätöksen lastensuojeluasiakkuuden päättymisestä, joka selkiyttää tilanteen ymmärtämistä.

6 a. Arvioitteko ehdotetun säädöksen johtavan käytännössä avohuollon palvelujen kehittämiseen?

Kyllä pääosin

6 b. Miten arvioitte tämän tavoitteen toteutuvan ehdotetun säännöksen avulla?

Lastensuojelun avohuollon palvelut ovat olleet pitkään kehityskohteena ja kehittämistyötä tarvitaan edelleen. Tämä lainsäädäntö ei sinällään poista avohuollon palveluiden kehittämistarvetta.

Avohuollon palveluiden kehittäminen edellyttää, että järjestämisvastuussa olevat tahot lisäävät resurs-sointia palveluiden tuottamiseen, erilaisiin tukitoimiin ja ongelmien ennaltaehkäisyyn. Lakiin tehty lisäys tehostetusta avohuollon tukitoimesta, saattaa edistää palveluvalikoiman kehittymistä.

Moniammatillisuuden määritelmä sekä tehostetun perheyön että tehostetun avohuollon tukitoimen osalta on liian epämääräinen ja tulee herättämään paljon hämmennystä. Pykälämuutokset herättävät kysymyksen, mihin niillä pyritään vastaamaan. Jos/kun ongelmana on lapsen ja nuoren psykiatrisen hoidon puute/vähäisyys, sysätäänkö vastuu siitä lastensuojelulle.

Lakiin pitäisi selkeästi kirjoittaa, että vaikka avohuollon tukitoimi tai perhetyö olisi moniammatillista, niin se ei poista koulun vastuuta koulunkäynnin tuesta tai terveydenhuollon vastuuta esim. psykiatrisesta hoidosta.

Moniammatillisuuden käsite, intensiivinen avohuollon tukitoimi ja moniammatillinen perhetyö pitää määritellä sisällöllisesti.

Nykylainkaan mukaan ei ole esteitä intensiivisen ja tehostetun tuen järjestämiseksi kotiin sosiaalihuollon palveluna. Intensiivinen ja moniammatillinen tuki lapsen ja perheen tueksi kotiin, on oikea suunta mutta terveydenhuollon vastuuta pitäisi selvittää niiltä osin, että kenellä on järjestämisvastuu moniammatillisen kuntoutuksen toteuttamisesta. Terveydenhuollon järjestämisvastuuta ei pitäisi syyttää lastensuojelulle. Puutteelliset terveydenhuollon palvelut ovat aiheuttaneet sijaishuollon tarvetta.

Ilman selkeämpää määrittelyä mitä moniammatillisuudella tarkoitetaan ja kenellä on järjestämisvastuu palvelujen sisällöissä, asiakkaat ovat eriarvoisessa asemassa oikeudessaan saada riittävät ja tarkoitukseenmukaiset sosiaali- ja terveydenhuollon sekä sivistystoimen palvelut.

Lastensuojeluun liittyvää tutkimusta on lisättävä. Tutkittuun tietoon perustuvia toimintamalleja on tuotava / sekä edellytettävä lastensuojelupalveluissa. Lastensuojeluun liittyvän osaamisen jatkuva kehittäminen on välttämätöntä vaikuttavuuden aikaansaamiseksi.

7. Sijaishuoltopaikan valintaa koskevaa sääntelyä ehdotetaan täsmennettävän. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulisi aina arvioida yksilöllisesti lapsen etu, lapsen tarpeita vastaava kuntoutuksellinen osaaminen ja lapsen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja muun opetuksen sekä siihen tarvittavan tuen varmistaminen. Millaisia vaikutuksia näette ehdotetulla sääntelyllä olevan sijaishuoltopaikan valintaan ja sitä koskevaan päätöksentekoon? Onko pykälän sääntely asetettujen tavoitteiden näkökulmasta riittävä?

Esitys on oikeansuuntainen. Sijaishuollon kuntouttavaa sisältöä tulee kuitenkin täsmentää.

Lapsen tuen tarve ja diagnoosi tulee huomioida sijaishuollon paikkavalinnoissa. Sijoituspaikka tulee valita ensisijaisesti lapsen edun ja tarpeiden perusteella, lapsen erityisosaamiseen liittyvät tuen tarpeet huomioon ottaen. Lapsen tai nuoren sijoituksen aikana, on kiinnitettävä huomioita myös suunnitelmalliseen perheen kanssa työskentelyyn ja tuen saamiseen, että myös perhe kuntoutuisi ja lapsen kotiutuminen mahdollistuisi. Vahvistamalla lapsen ja hänen vanhempiansa tai huoltajiensa oikeutta tarpeenmukaisiin palveluihin, tuetaan lapsen palaamista sijaishuollosta kotiin.

Paikkavalintoja ei saa määrittää taloudelliset tekijät, vaan aina on huomioitava lapsen yksilölliset tarpeet, sijaishuollon yksikön profiloituminen ja erityisosaaminen, mahdollisuus moniammatilliseen yhteistyöhön, olemassa olevat hoitotahot ja varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen ja muun opetuksen mahdollisuus ja siihen tarvittava tuki. Myös kielellinen, etninen, kulttuurinen erityisosaaminen sekä uskonnollinen tausta tulee huomioida sijaishuollon paikkavalinnoissa. Etäisyys ei saa olla valintaperusteisiin vaikuttava tekijä, jos valinta tukee lapsen tuen tarvetta. Määrittelemällä vaativa sijaishuolto, varmistetaan osaaminen sekä palvelujen laatu ja vaikuttavuus.

Oikeilla sijaishuoltopaikan valinnalla voidaan ennaltaehkäistä lapselle raskaita ja hylkäämiskokemuksia aiheuttavia sijaishuollonpaikkamuutoksia. Kansallisen, kattavan rekisterin aikaansaaminen sijaishuollonyksiköistä, tukisi lapsen tuentarpeen mukaisten paikkavalintojen toteutumista.

Lasten tuentarpeiden mukaista valintaa helpottaisi valtakunnallinen rekisteri sijaishuollonpaikoista.

8. Lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen tukemista ehdotetaan vahvistettavan erityisesti sijaishuollon aikana (49 a §, 50 §, 52 a §, 57 § ja 60 d §). Miten ehdotettu sääntely vastaa lapsen sijaishuollon aikaiseen tuen tarpeeseen perusopetuksen ja toisen asteen tutkinnon suorittamisessa?

Lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen sijaishuollon aikana on edellytys lapsen kuntoutumiselle ja oman paikan löytymiselle yhteiskunnassa. Lapsen tulee saada yksilöllisten tarpeidensa mukainen tuki, sivistyksellisten oikeuksiensa toteutumiseksi.

Ehdotus on hyvä ja vastuu on pitkälti myös lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä ja sivistystoimialalla.

Lapsen sivistykselliset oikeudet sijaishuollon aikana ovat perusoikeuksia ja edellyttävät hyvää oppilaitosten ja lastensuojelun välistä yhteistyötä ja siksi yhteistyön malleja tulee kehittää. Tiedonsaantioikeus ei saa estää sujuvaa ja lasta tukevaa yhtistyötä. Lapsen koulunkäynnin kannalta oleellinen tieto on saatava toteuttaa sujuvasti ja tietojen siirtämisen vastuu on määriteltävä. Yhtenä lastensuojelun tavoitteena tulee olla, että jokainen lapsi ja nuori saa peruskoulun suoritetuksi ja että hänellä on sitä kautta jatko-opintomahdollisuudet.

Nykyiset valtion ja yksityiset koulukodit ovat vaativan sijaishuollon laitoksia, joissa järjestetään perusopetuksen ja sijaishuollon integroitua laitoshoidoa. Emme näe estettä sille, että jatkossa yhä laajemmin yksityiset palveluntuottajat, jotka jo nykyisellään tuottavat sijaishuollon erityistason laitospalvelua, siten että samassa pihapiirissä toimii koulu, jonka kanssa tehdään päivittäistä yhteistyötä, voisi tuottaa vaativan sijaishuollon palveluita, joita tarvitaan yhä enenevässä määrin. Kokemustemme mukaan monitahoisten ja monimuotoisten ongelmien lisäksi lähes kaikilla sijaishuollon paikkaa tarvitsevilla lapsilla, on myös suuria haasteita koulunkäymiseen liittyen.

9 a. Onko 49 a §:n sääntely vaativasta sijaishuollosta tarkoituksenmukainen ja toteutettavissa käytännössä?

Ei pääosin

9 b. Mitä käytännön vaikutuksia ehdotuksella olisi?

EHO:a koskevien kriteereiden määrittelemine on tarkoituksenmukaista, että voidaan vastata paljon erityisosaamista ja intensiivistä tukea tarvitsevien lasten haasteisiin aina paikkavalinnasta lähtien. Moniongelmaiset, erityisen haastavat ja erityistä tukea tarvitsevat lapset, tarvitsevat kuntoutuakseen moniammatillista työryhmää, suunnitelmallista monialaista erityisosaamista, riittävää resurssointia, toimivia tilaratkaisuja sekä erityisen tiivistä yhteistyötä EHO-yksikön ja terveydenhuollon sekä sivistystoimen eri sektoreiden kanssa.

Koska EHO- jaksot eivät korvaa sairaalahoitoa, eikä jaksoja järjestetä mielenterveyslain tai mielenterveyshoidon sijasta, emme näe perusteluja sille, etteikö yksityinen palveluntuottaja kriteerit ja lupamenettelyn täytettyään, voisi järjestää perusopetuksen integroitu laitoshoidoa, jos toimitilat, henkilökuntarakenne ja resurssi, työn tavoitteellisuus, hoidollisuus, jatkuva arviointi, sosiaali- ja

terveydenhuollon ammatillinen erityisosaaminen, kuntoutusosaaminen, moniammatillinen yhteistyö ja koulun olemassa olo, mahdollistavat laadukkaan ja lainmukaisen EHO-jaksojen toteuttamisen. Arvion EHO-jakson järjestämistä varten, tekisi julkisen sektorin sosiaali- ja terveystoimen moniammatillinen työryhmä.

EHO-paikoista on huutava pula ja siksi on perusteltua laajentaa EHO-palveluiden tuottamisen mahdollisuutta, myös yksityisten lastensuojelun laitoshoidon tuottavien palveluntuottajien toimesta. Lupamenettely EHO-palveluun, kuten muidenkin lastensuojelun laitospalveluiden tuottamiseen, on perusteltua.

Vaativan sijaishuollon määrittely on epäselvä, keille lapsille vaativa sijaishuolto on tarkoitettu. Epäselväksi jää myös mitä tarkoittaa erityinen ja monialainen tuen tarve ja tehostettu vaativa erityisosaaminen. Myös vaadittava henkilömitoitus jää epäselväksi suhteessa intensiivisen ja ammatillisen koulutetun aikuisen läsnäolon vaatimukseen. Jos henkilömitoitus pidetään nykyisellään, miten vaativan sijaishuollon intensiivi-syys toteudu, mikäli henkilöstömäärään ei esitetä lisäystä.

Vaativa sijaishuolto vaatii oman sääntelynsä. Pelkkä sääntely ei riitä, vaan sääntelyn lisäksi on palvelupro-sessien oltava toimivia. Sääntely on tarkoituksenmukainen, mutta vaatii yhteisiä toimintamalleja ja yhteistyön lisäämistä, että voidaan toteuttaa ja velvoittavampaa lainsäädäntöä terveydenhuollon ja muiden toimijoiden palveluihin.

10. Selkeyttääkö ehdotettu muotoilu erityisen huolenpidon jakson hoidollista ja kuntouttavaa sisältöä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 10

On erityisen tärkeitä, että EHO-jakson hoidollista, huolenpidollista ja kuntouttavaa ja kokonaisvaltaista luonnetta korostetaan. EHO-jaksojen tavoite turvata lapsen tarpeisiin vastaava ja erityisosaamiseen perustuva integroitu mielenterveys- ja päihdetyö sekä kuntoutus, ovat nuorelle mahdollisuus, ei rangaistus. On erityisen tärkeitä, että tavoitteiden toteutumista seurataan säännöllisesti ja jakso voidaan päättää, kun sille ei enää ole perusteita olemassa.

Keskeistä on turvata, että erityisen huolenpidon paikkoja on riittävästi, ettei paikkoja jouduta odottamaan kohtuutonta aikaa, tilanteessa, jossa paikalle on välitön tarve. On huolehdittava siitä, että sijaishuollon yksiköissä on mahdollisuus saada julkiselta sektorilta moniammatillista tukea intensiivisemmän hoito-jakson toteuttamiseen nuoren yksilöllisten tuentarpeiden mukaisesti, ettei nuorta tarvitsi lähettää EHO-jaksolle. Muuttuvat ihmissuhteet ja muuttuva ympäristö kuormittavat nuorta ja heikentävät kuntoutuksen vaikuttavuutta.

Paikkojen vähyys synnyttää huolta.

11 a. Vastaako ehdotettu muotoilu näihin tavoitteisiin?

Kyllä pääosin

11 b. Millaisia vaikutuksia erityisen huolenpidon jakson pidentämisellä olisi?

EHO- jakson pidentäminen on positiivinen asia, että jaksolla saavutettaisiin asetetut tavoitteet ja muutos nuoren kokonaistilanteeseen. Lainsäädännön muutos on perusteltu.

Mahdollisuus pidempään kuntoutusjaksoon mahdollistaa paremmin kriisiytyneen tilanteen pysäyttämisen sekä nuoren kuntoutumisen. Nykyistä pidempi hoitojakso, varmentaa vaikuttavuutta ja saavutettujen tavoitteiden pysyvyyttä. Monet sijoitetut nuoret kärsivät muun muassa vakavista päihdeongelmista ja muista vakavista haasteista, joista poisoppiminen ja uusien käyttäytymismallien sisäistäminen sekä kuntoutuminen vaativat aikaa. Myös nuoren tietoisuus pitkästä hoitojakson mahdollisuudesta, tukee asettautumista ja työskentelyyn sitoutumista nuoren osalta. Haasteeksi nousee varmasti pidennettyjen jaksojen myötä myös palvelun saatavuus, koska jo nyt odotusajat ovat pitkät ja paikkojen määrä on riittämätön tarpeeseen nähden.

Suuri huolenaihe on nuoren EHO-jaksosta johtuva sijaishuollonpaikkamuutos. EHO-jakson tarkoitus on olla interventio lapsen huolta ja turvallisuusriskiä aiheuttaneissa haasteissa ja parhaimmillaan lapsi voisi palata kuntouduttuaan entiseen tuttuun sijaishuollonpaikkaan. EHO-jakso ei saa olla lapsen uudelleen sijoittamisen syy, ellei painavia perusteita sijaishuollonpaikkamuutokselle ole olemassa. EHO-jakso ei ole rangaistus, vaan mahdollisuus puuttua lapsen huolta herättäviin tai henkeä uhkaaviin haasteisiin, katkaisemalla esimerkiksi päihdekierre, joka ilman EHO-jaksolla mahdollistuvia rajoittamistoimia, ei olisi mahdollista. On vakavasti etsittävä ratkaisumalleja, jotka tukevat nuoren palaamista EHO-jakson jälkeen siihen sijaishuollon yksikköön, jossa nuori on ollut aiemmin, ellei nuoren tuen tarve ja etu muuta edellytä.

On tärkeätä panostaa toimiin, joilla voidaan ennaltaehkäistä EHO- jakson tarvetta. Riittävällä resurssoinnilla, osaamisen varmistamisella, eri sektoreiden yhteistyömalleilla sekä määritellyillä toimenpiteillä, tulisi turvata nuorelle tuki sijaishuollonyksikköön, jossa hän jo on, jolloin välttyttäisiin Eho-jaksoilta ja sijaishuollonpaikkamuutoksilta.

EHO-jaksolta paluu lastensuojeluyksikköön pitäisi työstää yhdessä sijaishuollon paikan kanssa jo hyvissä ajoin, ennen jakson päättymistä. Siirtyminen sijaishuollon yksikköön pitäisi toteuttaa saatellen ja uudet mallit sijaishuollon paikan arkeen juurruttaen.

12. Erityisen huolenpidon jakson päätöksenteko: Millaisia vaikutuksia olisi nykyisen päätöksentekorakenteen (30 + 60 vrk) muuttamisella siihen, että jatkossa yksi päätös mahdollistaisi enemmillään 90 vuorokauden erityisen huolenpidon jakson ja sen jälkeen tarvittaessa enimmillään toisen 90 vuorokauden jakson?

Vaikeasti oireilevien nuorten hoitoon tarvitaan lisää lainsäädännön mahdollistamia keinoja ja siksi mahdollisuus jatkaa jaksoa 90 päivän ajan erityisen painaviin syihin perustuen, on perusteltua. Tarve pidempien EHO- jaksojen toteuttamiseen on noussut selvityksistä ja käytännön kokemuksista. Sijaishuollon asioita tarkastellaan usein lähinnä oikeudellisesta näkökulmasta ja se on riittämätöntä. Lasten oikeusturva saattaa vaarantua, jos kuntoutumista ei saada aikaan. Myös interventioiden mahdollistuminen oikea-aikaisesti ja riittävän pitkäkestoisesti, ovat merkityksellisiä kuntoutumisen kannalta. Avun piiriin pääseminen vaikeasti oireileville nuorille sekä oikeiden sijaishuoltoipaikkojen löytäminen, saattavat edelleen olla ongelmallisia. Vahvasti psyykkisesti oirehtivia nuoria sijoitetaan lastensuojelulaitoksiin psykiatrisen hoitolaitoksen sijasta, koska hoitopaikkoja ei ole riittävästi.

Lastensuojelulaitos ei korvaa psykiatrista hoitolaistosta, eikä lapsen oikeutta tarvitsemiinsa palveluihin. Psykiatristen hoitolaitosten lisäksi myös nuorten päihdehuollon palveluista sekä katkaisuhoidon paikoista on pula. Lapset ja nuoret eivät tule moniongelmaisina autetuksi lastensuojeluyksiköissä, silloin kun tarvitaan intensiivistä puuttumista ja vahvempia rajoja.

Pidemmän EHO- jakson mahdollistaminen yhdellä päätöksellä, poistaa turhaa hallinnollista työtä sekä mahdollistaa erityisesti haastavissa tilanteissa pitkäkestoisemman ja sisällöllisesti tavoitteellisemman työn suunnittelun ja toteuttamisen. On tärkeitä, että esiin on nostettu nuorten vaikeat päihdeongelmat ja keinot puuttua niihin. Nuoret eivät välttämättä itse tunnista päihdeongelmaansa ja siksi asian sisäistäminen ja hoitoon sitoutuminen vaativat aikaa. Nuorten kanssa tehtävän yhteistyön kannalta on tärkeitä, että nuori tietää riittävän pitkäkestoisen hoitojakson olevan mahdollista.

13. Onko ehdotettu erityisen huolenpidon asumisyksiköiden henkilöstöresurssi (59 a §) riittävä?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 13

Vaikeasti oirehtivien nuorten haastavuus huomioiden, kuntoutustyöhön tarvitaan vankka resurssi.

Huolta herättää se, miten lastensuojelualalle saadaan tarvittava ja laitoshoidon koskeva lainmukainen määrä sosiaali- ja terveydenhuollon tutkinnon suorittaneita työntekijöitä. Jo nykyisellään erityisesti sosionomeista on kova pula, joka johtuu sosiaali- ja terveysalan tarjolla olevasta laajasta tehtäväkentästä, sosionomiopiskelijoiden vähäisistä aloituspaikoista sekä alan nykyisestä imagosta.

Jo pelkästään vuonna 2020 säädetyt ikääntyneiden palveluita koskevat mitoitusvaatimukset, edellyttävät hoiva-alalle tuhansien hoitajien lisäystä. Edellä mainitusta johtuen vääjäämättä tilanne aiheuttaa työvoimapulaa koko sote-alalla, joka tulee näkymään myös lastensuojelussa.

Rekrytoinnit lastensuojelussa ovat jo nykyään haasteellisia. Eräillä alueilla on ollut jopa tilanteita, joissa avoimiin työpaikkoihin ei ole yhtään hakijaa tai on vain muutama, joista valita. Vakituisten ja sitoutuneiden henkilökunnan saaminen on haastavaa. Kelpoisuusehdot ovat tiukat ja erityisen vaikeaksi sen tekee myös se, että sosiaalialan tehtävissä ei samalla lailla kuin terveydenhuollossa, lueta päteväksi 2/3-osaa suorittaneita sosiaalialan opiskelijoita. Vuonna 2016 voimaan tullut nimikesuojausta koskeva lainsäädäntö, on osaltaan aiheuttanut epäselvyyksiä lastensuojelualalle soveltuvista tutkintovaatimuksista/ammattinimikkeistä. Samaan aikaan kun henkilökuntaan liittyvät vaatimukset kilpailutuksissa lisääntyvät, rekrytoinnit ovat palkkaus-, koulutus- ja työvoimapula- ja muut haasteet huomioiden vaikeutuneet. Huoli pätevän työvoiman saamisesta lastensuojelualalla on aiheellinen ja vaatii pikaisia toimenpiteitä.

Vaatimukset laitoshoidossa työskenteleviltä ohjaajalta ovat mittavat ja epäsuhteessa alan palkkoihin ja sitä kautta alan vetovoimaan. Asiakaskunta on yhä haastavampaa ja työn vaikuttava toteuttaminen edellyttää monitasoista erityisosaamista ohjaajilta. Työ on kolmivuorotyötä, joka osaltaan naisvaltaisena alana rajoittaa hakijoita.

Mitoituksen säätäminen on riittävä toimenpide hoito- ja kasvatustyön ja kuntouttamisen toteuttamiseksi. Työvoimapula ja esimerkiksi sosionomiopintojen aloituspaikkojen vähyyys, vaikka alalle olisi halukkaita, ei tuo varmuutta edellytettyjen resurssien rekrytointien onnistumisista.

Tilanteet saattavat vaihdella nopeasti ja alueellisesti. Yksi tärkeä tekijä varmentaa työntekijöiden saamista alalle koulutuspaikkojen lisäksi, on alan vetovoiman lisääminen erilaisin keinoin.

Lainsäädännössä tulee mitoituksen osalta olla tarkat reunaehdot, jotta ne tulevat huomioon otetuksi myös kilpailutuksissa ja kuntien varatessa resursseja lastensuojelua varten. Jos mitoitusvaatimuksia muutetaan kesken sopimuskauden, tulee korkeammat mitoitukset ottaa huomioon kustannuksiltaan voimassa olevissa sopimuksissa.

Lastensuojelun imagon parantamiseksi tarvitaan paljon yhteistoimia. Työn arvostusta on nostettava tuomalla onnistumisen tarinoita esiin. Myös lastensuojelualan houkuttelevuutta on tuettava eri tahojen toimesta. Lastensuojeluun on saatava jo koulutusvaiheessa innostuneita ja suuntautuneita opiskelijoita, tutkintorakenteilla, jotka pätevöittävät nimenomaisesti lastensuojelun tehtäviin. Kelpoisuusehtoja ammattinimikkeistä on laajennettava, jotta kasvatuksen ammattilaisille tarjoutuu myös yhä enenevässä määrin työmahdollisuuksia lastensuojelussa.

14 a. Onko ratkaisu tarkoituksenmukainen?

Ei

14 b. Mitä vaikutuksia sillä olisi?

EHO- jaksoja voivat toteuttaa myös yksityisten palveluntuottajien toimesta, kun palvelut, tilat ja toimijat täyttävät kriteerit ja lain edellytykset. Yksityisellä sektorilla on laaja ja moniammatillinen lastensuojelun osaajien joukko, joka kykenee tuottamaan EHO- palvelut samasisältöisenä kuin julkinen sektori, mikäli terveydenhuollon, sivistystoimen sekä sosiaalihuollon yhteistyövelvoite / mahdollisuudet koskevat samalla tavalla sekä julkista että yksityistä sektoria.

Erytystä tukea tarvitseville nuorille ei ole tällä hetkellä riittävästi paikkoja. Paikkojen riittävyyttä tulisi seurata keskitetysti.

Lastensuojelussa on tällä hetkellä liian vähäiset resurssit ylipäätään. Yksityisellä sektorilla on runsaasti alan osaamista ja yksityinen sektori pystyy tarvittaessa vastaamaan kuntien palvelutarpeisiin nykyistä enemmän. Yksityisten palveluntuottajien palvelut ovat myös kustannustehokkaita matalien hallintokulujen vuoksi. Yksityisten ja julkisten toimijoiden yhteistyötä on tiivistettävä muun muassa hyviä käytäntöjä ja osaamista jakamalla. Yksityisen sektorin asiantuntemus, osaaminen ja mittava palvelutarjonta on otettava käyttöön julkisen sektorin palvelutuotantoa tukemaan, koska muuten palvelutarjonta ei ole riittävää ja kykene vastaamaan kysyntää. Yksityinen sektori tuottaa jo nyt valtaosan sijaishuollonpalveluista.

15. Miten 11 luvun säännökset rajoituksista toteuttavat sijaishuollossa olevien lasten perus- ja ihmisoikeuksia?

Lähtökohtaisesti kaikki rajoitukset tulee tehdä lasta kunnioittavasti ja nuoren suojelemiseksi ja turvaksi lasta tai nuorta alistamatta. Valitettavasti rajanveto tavanomaisen kasvatuksen ja rajoitusten välillä on vaikeaselkoinen ja tulkinnat asiasta vaihtelevia myös viranomaistahojen taholta.

Henkilöstön määrällä ja osaamisella on suuri merkitys rajoittamistoimien tarpeeseen. Perus- sekä vaativaan sijaishuoltoon tulee määrittää täsmällisesti henkilöstön määrä. Riittävä resurssi mahdollistaa riittävän ja yksilöllisen tuen lapsille, joka osaltaan vähentää rajoittamistoimien tarvetta. Resurssin lisäksi tärkeätä on henkilöstön riittävä perehdytys, menetelmä- ja keinovalikoimaosaaminen, joilla voidaan ennalta ehkäistä rajoitustoimenpiteiden tarvetta ja käyttöä. Palveluntuottajasta riippumatta rajoitustoimenpiteisiin liittyvä henkilökunnan osaamisen vahvistaminen on tärkeätä, jotta henkilöstä toimii kaikissa tilanteissa turvallisesti ja lapsen ihmisarvoa kunnioittaen.

63 § Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös

Päätöksenteon tulee olla joustavaa ja ilman tarpeetonta byrokratiaa. Säädös selkiyttää tilannetta. Jotta toiminta käytännössä on lainmukaista, tulee huolehtia siitä, että sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärät eivät ole liian suuria ja heillä on riittävästi aikaa toteuttaa lain mukaisesti tehtävänsä. Päätösten arviointi, perehtyminen tilanteeseen, osapuolten kuuleminen ja muuttaminen vaativat oman aikansa.

65 § Aineiden ja esineiden haltuunotto

Ehdotettu lisäys on perusteltu.

Epäselvyyksien estämiseksi olisi selvennettävä mitä lisäyksellä tarkoitetaan, ettei lain tulkinnoista tai käytännöistä synny lapsen edun vastaisia tilanteita.

Päihteidenkulkeutuminen lastensuojelulaitoksiin on suuri ongelma, johon on nykyisen lainsäädännön mukaan vaikea puuttua. Muutosta ei saada aikaan, elleivät työntekijät voi puuttua tilanteisiin nopeasti ja joustavasti.

66 § Henkilöntarkastus

Ehdotettu täsmennys on kannatettava ja perusteltu.

Täsmennyksellä pystytään varmistamaan aiempaa tehokkaammin työntekijöiden ja lastenkodissa asuvien lasten turvallisuus.

68 § Kiinnipitäminen

Muutos on kannatettava ja selkiyttää lainsäädäntöä.

Kiinnipitäminen lisää nuoren omaa sekä muiden lasten ja aikuisten turvallisuutta. Kiinnipitämisen perusteita ja lapsikohtaista arviota on tehtävä kiinnipidosta päätettäessä, ettei traumatisoitunutta lasta traumatisoida lisää toimenpiteellä.

69 § Liikkumisvapauden rajoittaminen

Ehdotettu muutos liikkumisvapauden rajoittamisen keston pidennyksestä on perusteltu. Tarpeellinen toimenpide erityisesti vakavasti päihderiippuvaisten nuorten kohdalla.

69 a § Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen

Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen haku herättää sekä keskustelua että erilaisia tulkintoja siitä kuka on lain mukaan oikeutettu hakemaan lapsen. ”Hatkahaut” sitovat lain mukaisesti toteutettuina yksiköiden vakituisten työntekijöiden työpanoksen ja syntyvät tilanteita, joissa vakituisen henkilökunnan lähtiessä hakemaan luvatta poistunutta lasta, yksikön muut lapset saattavat jäädä heikomman tuen tai resurssin varaan. Lapsen omasta sijaishuollonyksiköstä ei aina ole mahdollista irrottaa hakumatkalle työntekijöitä, koska myös yksikössä olevat lapset ovat myös oikeutettuja parhaaseen osaamiseen sekä riittäviin resursseihin. Työaikalainsäädäntö ei myöskään mahdollista ajaltaan pitkiksi venyneitä päiviä hakumatkojen toteuttamisista johtuen ja siksi hakujen toteuttaminen nimenomaisesti vain lapsen sijaishuollonyksikön työntekijöiden toimesta ei ole mahdollista.

Laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisen tulisi voida hoitaa saman toimijan palveluksessa oleva hoito- ja kasvatustyötä tekevä työntekijä, riippumatta työskenteleekö hän lapsen sijaishuollonyksikössä vai muissa tehtävissä. Lasten palauttamiseen pitää voida käyttää myös sijaisena toimivien sosiaali- tai terveysalan koulutuksen suorittaneita työntekijöitä.

Luvattomien poissaolojen ehkäisemiseksi on laitoksissa oltava riittävä resurssi, jotta lapsi saadaan asettumaan sijaishuoltopaikkaan, lapsi kokee olonsa turvalliseksi sijaishuoltopaikassa ja hänellä on toimiva vuorovaikutussuhde aikuisten kanssa. Tilanteiden ennakointi on myös tärkeää ja tilanteiden rauhoittaminen.

Viranomaisyhteistyön malleja tulee myös selkiyttää vastuiden osalta, erityisesti poliisin roolia, luvattomien poissaolojen tilanteissa. On syytä pohtia, voisiko poliisilla olla aktiivisempi rooli nuoren saattamisessa sijaishuoltopaikkaan. Valitettavasti tällä hetkellä on usein tilanteita, ettei poliisilta saada virka-apua lapsen etsimiseen ja kiinniottamiseen. Poliisi ei kiinnostunut ”hatkaavista” lapsista, vaikka tiedossa on ”hatkaami-seen” liittyvä suuri riski, että lapsi joutuu rikoksen kohteeksi tai tekee itse rikoksen.

70 § Eristäminen

Muutos on perusteltu ja kannatettava. Huomioitava on se, että eristäminen on lyhytkestoista ja viimesijainen / äärimmäinen keino, jolla turvataan lapsen tai muiden lasten ja työntekijöiden turvallisuus.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

Hyvä ja perusteltu.

17 a. Toteuttaako säännös tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

17 b. Millaisia vaikutuksia ehdotetulla 71 §:ssä säädetyillä erityisillä rajoituksilla näette olevan lapsen päihdehoidon ja -kuntoutuksen toteuttamiseen?

Mahdollistaa yhteydenpidon rajoittamisen, joka osaltaan tukee vaikuttavan työn tekemistä erityisesti päihdekierteessä olevien nuorten kanssa.

Lainsäädännössä tulee selkiyttää sitä, milloin kysymyksessä on päihdehuollon yksikkö, jossa erityisiä rajoituksia voidaan toteuttaa, koska tällä hetkellä päihdeongelmaisia nuoria on suuressa osassa lastensuojeluyksiköitä. Sijahuollon työntekijät tarvitsevat koulutusta ja valvovalta viranomaisilta yhdenmukaista ja selkää ohjausta, että rajoitustoimia toteutetaan ja sovelletaan oikein, lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla.

Yksiköiden määrittelyn yhdenmukaistamiseksi, lupamenettelyn tulee koskea myös julkisen sektorin lastensuojeluyksiköitä.

18. Miten 69 a §:ssä ehdotetut muutokset mahdollistavat luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisen?

Käytäntöjen yhdenmukaistuminen on tärkeää.

19. Miten tehokkaasti ehdotettu 73 §:n mukainen säännös toteuttaa eristämisen täytäntöönpanon valvontaa?

Ilmoittaminen lisää byrokratiaa. Positiivisena asiana on se, että lisää sijaishuollonyksiköiden toiminnan läpinäkyvyyttä sekä lapsen oikeusturvan toteutumista. Myös eristämisen valvontaa ja mahdollisuutta puuttua toimintaan. Sijaishuollon työntekijät tarvitsevat osaamisen vahvistamista ja ohjausta rajoitustoi-menpiteiden tulkintaan ja soveltamiseen lain tarkoittamalla tavalla. Aluehallintoviranomaisten ohjaava rooli asiassa on tärkeä.

20. Miten tehokkaasti ehdotettu 74 §:n säännös kirjaamisvelvoitteesta ja toimittaminen kuukausittain aluehallintovirastoon toteuttaa rajoitustoimenpiteiden valvontaa?

Ilmoitusten kautta saadaan tietoa rajoitustoimenpiteiden käytöstä. Rajoitustoimenpiteiden läpinäkyvyys ja valvonta paranee. On huomioitava, että ohjaukseen ja valvontaan on riittävät resurssit. Tällä hetkellä ohjaus ja valvonta on riittämätöntä. Usein myös ristiriitaista eri alueilla.

21. Ovatko ehdotetut jälkihuollon sisältöä koskevat täsmennykset riittäviä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 21

Ehdotetun muutoksen avulla kyetään varmistamaan suunnitelmallinen siirtyminen sijaishuollosta jälkihuoltoon, kun jälkihuollon suunnittelu aloitetaan hyvissä ajoin ennen täysi-ikäistymistä.

22. Ehdotetaan säädettäväksi uusi laki valtion lastensuojelulaitoksista ja täsmennettävän valtion lastensuojeluyksiköiden tehtäviä vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroituna palveluna. Valtion lastensuojeluyksiköiden tehtävänä olisi vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroidun palvelun, erityisen huolenpidon sekä lastensuojelun jälkihuollon järjestäminen. Vastaisiko ehdotetun lain 2 § vaativan sijaishuollon tarpeisiin?

Ei

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 22

Esitys on hyvä alku perusopetuksen ja sijaishuollon yhdentämiseksi. Sijaishuollon ja koulun välistä kiinteää yhteistyötä osana lapsen kuntoutusta, tehdään jo sijaishuollonyksiköissä, joiden pihapiirissa on koulu.

Perusteluista ei selviä riittävästi, mitä intensiivisyys tarkoittaa, jos henkilöstöresurssia ei esitetä nostetta-vaksi lainsäädännössä. Tästä näkökulmasta ehdotus ei vastaa riittäväällä tavalla vaativan sijaishuollon tarpeisiin.

23 a. Pykälä x tai pykälät x-x §:t ovat hyvät ehdotetussa muodossa.

-

23 b. Muutosehdotus pykälään x:

-

23 c. Muutosehdotus pykälän x perusteluihin:

-

Silanto Satu
Sospro Oy